

KÖLCSEY FERENC

A SZATMÁRI ADÓZÓ NÉP ÁLLAPOTÁRÓL

De bátran említem azt az iszonyító rajzolatot, melyet Pr. SchulzeGaliciának, az Izrael fiai által történt lesüllyedéséről, az egész ausztriai birodalom láttára, előállított. Méltán mondja ő, hogy amely országban a zsidók megszorodnak, az vagyoni végromlás szélén áll. S maga az a nevezetlen ugyan, de köztiszteletben álló politikus, aki a zsidókat Franciaországba visszahivatni tanácslá, világosan megintette a hozzánk hasonlókat, mondván: nem kicsiny és szegény státusba való a zsidó, hanem nagyba és gazdagba. Itt segíti az ipariát, ott megöli!

Ha az ország 1827-dik esztendei portaosztályára egy tekintetet vetünk, megdöbbsent bennünket annak látása: hogy a szomszéd vármegyék közül Marmaros, Bereg és Ugocsa vármegyéknek együttvéve nem jutott annyi porta, amennyi magának ezen nemes Szatmár vármegyének (a kebelében fekvő szabad városokat is ide értvén) osztatott. S válasszuk külön bár a szabad városok portáikat a vármegye portáitól: mégis a miénk száma a Bereg, Ungvár és Ugocsa portáinak egyesült számát meg fogja haladni. Csak futólag kell az ország valamelyik abroszán

végig nézni, s azonnal szembe fog ötleni, hogy a nevezett vármegyék együtt a miénknél sokkal nagyobb kiterjedéssel bírnak. Azt pedig, hogy azon sokkal nagyobb kiterjedésben sokkal nagyobb népesség, következésképpen nagyobb jövedelem is található, azok is általláthatják, akik a rom. kath. clerus kalendáriumán kívül más statisztikai kútfőkhöz nem juthatnak[1]. Mit fogunk még mondani, ha oda figyelmezzünk: miképpen Szabolcs vármegye a hajdú városoktól különülve csak két portával bír többet, mint Marmaros, huszonöttel pedig kevesebbet mint Szatmár? Mi, akik hazaföldünknek sokféle szerencsétlen oldalait, sokféle káros tapasztalásaink után, jól ismerhetjük, nem titkolhatjuk el azon ohajtást: bár egyszer ezen temérdek bajokkal küszködő tartomány oly pártfogókra találna, kik nékie a közterhek viselésében érdemlett egyhűlést szereznének!

Szatmár vármegyének kiterjedését Szirmay,[2] (kinek statisztikai és történelmi tudósításait ezen nemes megye saját költségén nyomatta ki) 110 □ mértföldre határozta; nagy szám, mely már a Lipszky abroszán négy □ mértfölddel kevesítve van: noha a mi hivatalos földmérők legújabb kimérései szerint az egész vármegye 86 □ mértföldnél többet magában nem foglal. Ha már ezen summából kivesszük azon mennyiséget, amit a folyókák és utak, a hat □ mértföldre kiterjedő láp, a nyíri s Túr melletti erdők, és a gombás, az avasi és bányai hegyek Erdőszadáig, s a bikkaljai erdők elvesznek; mi lesz még lakni és művelni való? 59 □ mértföld mindaz, ami ezen kivétel után fennmarad; de még senki sem volt, aki felszámította volna, hogy magából ezen maradék summából mennyit vonnak el a Kraszna és szamosközi járásbeli vízenyős helyek? s mennyi az a föld, melynek használata egyedül a vizek kisebb vagy nagyobb, s ritkább vagy gyakoribb áradásától van felfüggesztve? Nem szükség a Tek. Vármegye előtt az említett két járás szerencsétlen fekvését bőven festegetnem. Azok előtt szólok, kik jól tudják mindazt, amit e helyen mondanom kellene vagy lehetne; valamint jól tudják a bányai járásnak s a Nyír homokos részének terméketlenségét is. Ezek oly észrevételek, melyek mindenkinek első tekintettel szemébe tűnhetnek.[3]

Ötvenkilenc, sok kérdések alá vettett □ mértföld az, melyen 24,533 városi lakosokon, s legalábbis öt vagy hat ezer nemes családon kívül, az 1826-diki összeírás szerint[4] 131,036 adózó lélek él és mozog. S ez a 131,036 számból álló nép az, mely az egész ország közterheinek mintegy hetvenhatod részét vagy az említett 24,533 városi lakosokkal együtt hatvanketted részét viseli. Minő erővel? szükség megvizsgálunk.

Ha a Szatmár, Máramaros, Bereg, Ungvár és Ugocsa vármegyék népességét kerek számmal hatszáz ezerre tesszük;[5] ezen summából Szatmár vármegyére egy harmad rész fog esni, az említett négy vármegyére pedig öszvességgel két harmad rész. Vegyük a föld kiterjedését kérdésbe: úgy Szatmár vármegyére bizonyos kevesebb rész jutand, mint a népesség tekintetében. Azonban az egy harmados arány mellett maradván; azt lehetne talán várnunk, hogy ha a négy vármegye mindössze 130 portát számlál: akkor Szatmár hetvenöttnél többet ne számláljon. És még is ez a maga egész kiterjedésében 1004/8 porta terhet visel.

Talán a mi adózó népünk boldogabb körülmények közé van helyeztetve, mint az említett vármegyék lakói? Ezen kérdésre könnyű a felelet, mihelyt a következőket figyelembe vesszük.

Az 1826-diki populáris conscriptio 24,698 háznépét jegyzett fel, lakóházat pedig csak 21,649-et; és így mindjárt 3,049 háznép, amelynek még csak lakóháza sincs!

Ugyanazon őszeírás szerint telkes paraszt csak 10,334 van, és így az egész népességnek sokkal több mint fele csak zselléres lakos!

Az 1778-ban készült őszeírás szerint az adózó nép szántóföldei tettek 66,455 holdat; természetül pedig búza, rozs, zab és árpa együtt véve 268,198 pozsonyi mérő adatott fel. Tegyük fel, hogy ezen feladás a valóságnál kevesebb vala, s mondjuk csupán a rozst és búzát annyinak, amennyire mind a négy nemű termés határozottatott, sőt mondjuk, hogy búza és rozs terem az adózó nép holdjaiban 300,000 p. m. Ezen egész summából 24,698 háznép közül egyre csak 12 mérő jut: oly csekély summa, mely csupán egyetlenegy ember esztendei tartására elégséges! Önkényt jön, hogy azon esetben is, ha az adózó nép esztendőnként 600,000 p. mérőt termeszthetne, az egész népességnek csak fele tápláltathatnék itthoni terméssel.

Ott, hol a legszükségesebb hibázik, könnyű általlátni, hogy a boldogulásnak útai már előre ketté vágattak. Az adózó háznép, mely magának elég kenyeret nem termeszthet, szerencsés, ha mindennapi ételmét s ruházatát keserű munkával megszerezhetvén, még annyira mehet, hogy adójának terhétől megmenekedhessék!

És ha a földművelés a parasztot nem táplálhatja: mit kezdjen? Marhatartást? Jármos ökrök és hámos lovak itt tekintet nem érdemlő jövedelmet hoznak. Mert az általok művelt föld a parasztnak félesztendei ételmét is nehezen szerzi meg; szekerezés pedig a nagybányai vidéken kívül nálunk úgy szólván semmi sincs. A teheneket ami illeti: tegyük fel, hogy azon nyolc vagy kilenc ezerből álló szám, mely az idei feladásokban találtatik, nagyon kevesítve van, és hogy a paraszt kezei közt 24,698 tehén legel: ezen esetben is, egy háznépre nem jutna több egyetlenegy tehénnél. S legyen két ezer háznép, mely három tehénnel, négy ezer, mely kettővel bírván, olykor-olykor egy vagy két tinót eladhat; ezen számlálás szerint tizennégy ezer háznép fog maradni, melynek birtokában egy tehénke sem leend. Adjuk hozzá, hogy az urbáriális őszeíráskor az adózó nép kezei közt 41,232 szekér szénát termő rét találtatott; mely summát, ha 80,000-re felemlünk is, legfeljebb is csak 40,000 darab marhának nyújthat táplálatot. S ha ezen szám alatt vonó marhát és tehenet egybe veszünk, belőle egy háznépre kettő nem juthat. Már pedig sem csak 80,000 szekér széna is a vármegyei adózó nép birtokában nem terem; sem a szénafogyatkozást szalmával kipótolni nem lehet, mivel ez, a Nyíroldalt kivéven még szűkebb amannál. Továbbá, hogy a juhtartás a vármegye legnagyobb részében nem is követelhető, közönségesen tudva van, valamint az is, hogy sertést a paraszt saját házának szükségeire is nagyon keveset nevelhet, mert azt tengerivel kell tartania, ami a vármegye kétharmadrészében ötöt magát is táplálja.

Ide járúl az is, hogy a méhtartás és pálinkafőzés sokkal kevesebb fontosságuak, mint gondolni lehetne. Mert feltéven, hogy azon négy vagy ötszáz kasméh helyett, mely summa esztendőnként feladatni szokott, ezeret, vagy éppen két ezeret kell számlálnunk: milyen kicsiny része az a népességnek, mely ezen négy vagy ötszörösen vett summában is részt vehet? És ha kétezer kasméhet a háznépek számához képest egyenlőleg feloszthatnánk is: egy háznépre nem esnék 1/10. A pálinkafőzést pedig úgy kell tekintenünk, mint egyedül a zsidók ételme módját, akik amennyit a közteherből magokon viselnek, két annyit terhelnek vissza a föld lakóira. S hogy a kereset ezen ága nagyon csekély, mutatja azon 313-ból álló kevés szám, amennyire az adózó nép pálinkafazékai az idei dicális őszeírásban feltétettek. Mert ha ezen számot háromszorosan vesszük is, még is az adózó nép csak mintegy huszonnegyed részének

adna jövedelmet. Ide nem értvén azt, hogy a zsidókon kívül lévő fazékbirtokosok legfeljebb is csak három esztendőben egyszer teremni szokott kevés szilvájokat főzik ki parányi edényeiken; következőleg azokat, mint kereset módját nem használják.

Ahol a földművelőnek ily rossz állapotja van: nem lehet ott a mesterembert szerencsés környűllások közt gondolni. S valóban nagyon kevesen is adják magokat az életkeresés ezen ágára. Több mint huszonnégy ezer háznép közt, 233 mesterember mértéketlenül kicsiny szám. S még hasonlatlanul kisebb azoknak száma, kik kupecség és kereskedés által keresnek élelmet. Mert amazok csak huszonketten, ezek legfeljebb huszonhatan vagynak, s oly szegények, hogy értékök öszvességgel annyi ezer forintot, mint amennyin vagynak nem teszen.

A kupecnek és kereskedőnek ott, ahol ő élni vagy éppen gazdagodni akar: vagy jószágot pénzért, vagy jószágért pénzt kell találnia. Az elmondottakból világos, hogy itt az adózó népnél sem egyiket, sem másikat fel nem lelik; hogy a nem adózóknál sem nagy mértékben lelik fel, azt kevés voltuk, s kevés voltuk mellett is szembetűnő vagy szegénységek vagy legfeljebb igen középszerű tehetségek bizonyítja. Semmiben sincs nálunk oly nagy, s oly terhes fogyatkozás, mint kenyérnek valóban, mert azt a vármegye háromnegyed részében a jószágbirtokosok közt is csak a gazdagabbak adhatnak el. Következik, hogy ezen elkerülhetlen s elsőrendű élelemcikkelyért külső vármegyékbe foly által azon kevés pénz, amit az idevaló lakos gonddal és fáradsággal öszvezsugorgat. Nem kevés pénzt vonnak ki a külső vármegyei mesteremberek is, kik készítményeikkel apró vásárainkat ellepni szokták. Azt a pénzkifolyást, mely ezen az úton kenyér, ruházat és gazdasági eszközök végett okoztatik, csak igen kis részben térítheti vissza az a pálinkamennyiség, mely a tiszai- és szamosparti szilvásokból három esztendőnként bejön; az a kevés alma, mely a tiszaparti öt vagy hat helység hatáiról Máramarosban vett fenyőkön a Tiszán levitetik; s az a méz és dohány, mellyel egy-két idegen kereskedőnek örök monopoliumot űzni engedünk. A marhával-kereskedés tulajdonképpen (ha az egy-két kupecet, kik időről időre néhány kevés számú marhát, ez vagy amaz kis vásárra hajtogatnak, kivesszük) a mészárszékeket árendáló zsidók kezében van; s ezeknek kezén forognak a mi többnyire igen nyomorúlt korcsmáink is, melyeknek körében határoztatik egész borral és pálinkával való belső kereskedésünk. Adjuk hozzá, hogy számos folyóvizeink közül egyedül a Tisza az, melynek a szamosközi járás néhány kevés számú helységei kereskedői tekintetben hasznát vehetnék: minden más vizeink hajózhatatlanok, s azon temérdek károkat, melyeket kiöntésükkal okoznak, semmi más úton vissza nem téríthetik. Nem elég, hogy magokon útat nem engednek; hanem az esztendőnek felén keresztül a szárazon való útat is a vármegye kétharmad része előtt elzárják; temérdek erővel készült töltéseket tépnek széjjel, s határokat borítván el, most a szántásvetés idejét késleltetik, majd az aratás egész reménységét teszik semmivé. Míg ezek leginkább a kraszna- és szamosközi járásokban így történnek: azalatt a bányai járás hegylakója az egereknek vet; s a nyíri járás nagyobb része homok közé szórja a magot, hogy ott a legelső éjszaki szélnek prédája legyen. Egyedül a károli kis vidék az, mely szerencsésb környűllásokkal dicsekedhetik; de itt a pénz kicsiny circulatioja s egy nagy consumtiojú város nem léte miatt, minden produktum kevesebb becsben áll, mint a hasonlíthatatlanul gazdagabb vidékű Debrecenben. Egyéberánt is a határszáron fekvő Károl a vármegye igen kis részének nyit kereskedést; Szatmár-Németi is a Tisza felé fekvő egész vidékeknek többnyire idegen; s így ezen vidék az Ugocsában fekvő Tisza-Újlakkal jövén közösülésbe, a föld produktumaira nézve egyedül az ott lévő kamara liferánsainak önhasznú kinézéseiktől függ, s örökre passivus állapotban tartatik.

És íme ily helyheztetésben van az az adózó nép, mely esztendőnként csupán a házi és hadi cassákba 99,015 ezüst forintra hágó summát fizet! [6] Az az adózó nép, mely kenyeret pénzen veszen, számához képest felette kevés marhát tart és tarthat, s a kereskedés útait maga előtt mindenfelé bezárva találván, legtöbb esetben csupán kézi munkájával érdemli meg azt a pénzt, mellyel adóját időről időre szállítgatja. Azon tizenhét ezer s egynéhány száz zsellér lakos, kertész s több ilyenek közt, kik ezen nemes megye kebelében találtnak, amint feljebb is megjegyezve van, több mint háromezer lakik idegen fedél alatt; de bizonyosan többre lehet tenni azoknak számát, kik sem földet, sem marhát nem bírván, élteknek nagyobb részében kenyeret nem süthetnek, hanem a legkisebb darabot, mellyel éhségeket valaha enyhítették, napszámos munka által idegen kezekből nyerik meg. Az 1816 és azt követő esztendő iszonyító következtésekben mutatta meg ezen élelem módjának bizonytalan voltát. Ha az olcsóbb esztendőben a nyomasztó szükség nem láttatja is oly szembetűnőleg magát: de mindég nyughatatlaníthat bennünket az a gondolat: hogy a mi sokra hágó portáink kivetésében az ilyen szerencsétlenek is csalhatatlanul számvetésbe jöttek, s a Tek. Vármegye kénytelen volt a legutolsó zsellér fejét is a legelső rendű telkes paraszt fejével egyet érő rovás alá számláltatni. Könnyű általlátni, hogy a sokkal szegényebbnek feje nem viselhet annyi terhet, mint a gazdagabbé; s ohajtani méltó az, hogy e nemes megye, a maga portáinak kevesítése által oly helyheztetésbe jöjjön, melyben az ilyeneknek méltó enyhülést szerezni lehessen. Annál szükségesebb erre törekednünk, mert a feljebb kitett két cassabéli summák kijelentése által még csak egy része van elmondva az adózó népet nyomó tehernek. A királyi dézsmáért részént pénzben, részént szolgálatban vagy termésben teljesítendő fizetések, s a tisztii forspontozáson eső deperdita könnyű kivetés szerént esztendőnként 5,100 ezüst forintra számíttathatik. A katonaság számára 1827/8 esztb. adott kenyérporciókon 4,645 ezüst for. volt a veszteség; [7] s közel annyira lehet tenni a zab és szénaporciókon történt kárt. S mire kellett még ezen veszteségeknek menni oly esztendőben, mint 1816 és 1817, midőn a gabona 50 for., a búza 80 és 120 for. volt? Mivel pedig a Tek. Vármegye által helységenként felosztott terhek a helybeli előljárók által manipuláltak, s ezen manipulálás minden további normális felosztás nélkül szabad kéj szerint történik: nem elkerülhetetlenül következik-e: ha a paraszt a közönségesen meghatározott tartozásokon felül is terheltetik? Keveset mondok, ha azt állítom, hogy a paraszt a vármegyei repartíciókon felül legalább is tizedrésszel többet fizet. S ezenkívül nincsenek-e meg minden kis helységnek a maga különös költségei, melyeknek mind az adózó gazdák szekrényéből kell kieléniük? Ohajtanám, hogy egy nálam tapasztaltabb férfiú az ilyen költségekről egy hiteles dátumokon épült lajstromot készítené, s bizonyos vagyok benne, hogy még most hihetetlennek látszó resultatum jőne ki.

Mindenesetre senki sincs, aki egy tekintettel által ne látná, hogy ha már maga a két cassa summája sokra üt: nem csak sok, de felette terhes is leszen az, ha mindazon summákat, melyek a megelőző szavakban vagy felszámlálva, vagy csak messziről kimutatva vagynak, s amelyeket az adózó népnek valósággal is teljesíteni kell, hozzávetendjük. S szabad legyen azt a megjegyzést tennem, hogy minekutána, a feljebbiek szerint, az egész vármegye adózó népe saját földtermésével általán fogva nem éri; minekutána marhatartása, s kereskedése nagyon szűk határok közé szorított: bátran állíthatjuk, hogy a paraszt nem jószágocskájának jövedelmével, hanem jószágának feláldozásával, s igen sok esetben, midőn áldozni valója nincs, csak testi munkájával teljesítheti ki mindazt, ami élelme módjának minden lehetséges nemére gondosan kivette van.

Jól érzem én azt, hogy a Tek. Vármegye semmiben sem fogná nagyobb megelégedését helyheztenni: mint ha ezen, s több ilyen okoknál fogva, melyeket én vagy által nem látok, vagy készakarva elhallgatok, a maga kebelében fekvő népet valamennyire enyhíthetné, s útat nyithatna, melyen annak élete könnyebbé lehessen. De a feljebb említetteken kívül is sok okok folynak együvé, melyek az adózó nép szegénységben tartására együtt munkálkodnak. Szabad legyen itt a következő esetet megjegyezni. Sok helységek vagynak a nemes megyének, hol vagy a közbirtokosok többsége, vagy más helybeli okoknál fogva a paraszt gyakran változtatja telekét, melyből az urbáriális földek míveletlensége önkényt foly. Nagy segítője ezen gyakori változtatásoknak az is, hogy a telken lévő épületek igen sok helyütt a földesúr sajátjai, következőleg semmi sincs rajtuk, ami a parasztot egy helyhez köthesse. Ez a kézzől-kézre vándorlás semmivé teszi a földek termékenységet; valamint az is, hogy a paraszt minden akadály nélkül vagy esztendei bérért, vagy adósság miatt eladogatja földjeinek hasznát, s ezáltal egyszersmind magát győzhetetlen szegénységbe süllyeszti. Nincs ugyan természetesebb, mint az, hogy a szegény ember megszorúljon, s valakitől bizonyos summácskát vegyen kölcsönben; de ezen kölcsönözések tapasztalásaim szerint a nagyvárosi zálogra kölcsönözők legterhesebb uzsoráiknál is súlyosabbak. Láttam, hogy a paraszt ötven forintnak kamatjában oly szilvást adott a másíknak, mely egyetlenegy őszön a tőkénél nagyobb summát hozott be; láttam, hogy tíz vagy tizenkét forint kamatjában közel húsz esztendeig esztendőnként egy-egy szekér tengeri fizettetett; láttam, hogy 15 forint kamatjában egy legalább is két p. mérőt tévő föld a hitelezőnek kezében esztendőig állott, s több ilyenek, melyek a közfigyelmet méltó joggal kívánják.

Az adózó nép egyik nem kicsiny terhének vélem azt is, amit feljebb már kezdék említeni, hogy t. i. a helységekre közönségesen kivetett adómennyiség individuális felosztása egyedül, s úgyszólván minden kulcs nélkül a helybeli előljárókra bíztatik. Az pedig, hogy a dicális öszveírásokon is, csupán ezeknek feladataik használatnak, egyenesen viszen oda, hogy a helység tehetősbei (ezek többnyire vagy előljárók, vagy azokkal öszveköttetésben állanak) a tehetetlenek terhével könnyítenek magokon. S ezeknek könnyen önhasznúvá válható feladataik sehol sem lehetnek károsabbak, mint a földek klasszifikációjában; amit egyébiránt is nehéz helyesen meghatározni. Mert semmi sincs inkább relativum, mint ezen kalasszifikálás; s igen természetes az, hogy ami bizonyos helyütt elsőrendűnek mondathatik, az egy más különböző hely elsőrendű földjével hasonlításba se jöhessen. Nem bátorkodtam volna ezen közszokásban lévő klasszifikáció ellen itt kikelni, ha maga Montesquieu itt vezérem nem volna. De tagadhatatlan az az intés, amit ezen nagy ember adott; hogy a klasszifikációkban elkerülhetetlenül történő hibák, az adó nagyobbodásának esetében veszedelmes következtetéseket okoznak.[8]

Rettegek a Tek. Vármegyének figyelmét elfárasztani, s meg lévén úgy is győződve, hogy sokan ülnek itt tudománnyal és tapasztalással tiszteletre méltó férfiak, kik ezeket jobban értik, s ezeknél jobbakat s hasznosabbakat tudnak, mint én: félbe szakasztom jegyzéseimet. Egy van csak, amit még figyelembe hozni bátor vagyok. Az t. i. hogy az adózó nép szegénységének veszedelmesebb forrása nem lehet, mint a zsidók szemlátomást való szaporodása. Az 1804-diki populáris öszveírás 2290 zsidó férjfiat számlál, az 1826-dikban pedig 2872 találatott ezen nemes megye kebelében; következőleg a zsidó népesség 582 férjfiával, s ha az asszonyokat is ide számláljuk, legalább is 1164 lélekkel szaporodott, még pedig azon időben, mely alatt (ha ugyan az említett öszveírásokban valami tetemes hiba nem történt) a keresztyén

adózó nép száma több mint 16 ezerrel kevesedett meg. Senki sincs a Tek. Vármegye itt ülő tagjai közül, akinek a zsidók ezen szaporodására a szomszéd Galiciának sorsa eszébe ne jusson. Távol vagyok attól, hogy azon rémítésekre menjek vissza, melyeket Eisenmengernek[9] s a hasonlóknak tudósításai terjesztettek el. De bátran említem azt az iszonyító rajzolatot, melyet Pr. Schulze[10] Galiciának, az Izrael fiai által történt lesüllyedéséről, az egész ausztriai birodalom láttára, előállított. Méltán mondja ő, hogy amely országban a zsidók megszorodnak, az vagyoni végromlás szélén áll. S maga az a nevezetlen ugyan, de köztisztelőben álló politikus, aki a zsidókat Franciaországba visszahivatni tanácslá, világosan megintette a hozzánk hasonlókat, mondván: nem kicsiny és szegény státusba való a zsidó, hanem nagyba és gazdagba. Itt segíti az ipariát, ott megöli! [11]

Nagykároly, 1830(?)

Jegyzetek

1. L. Schem. Cler. Szath. 1829. [VISSZA]
2. Szirmay Szatmár Vármegye 1809. hibás dátumokkal s még hibásabb calculusokkal tele. [VISSZA]
3. L. a dietai ableg. előadását; de maleficiis C. Szath. 1810-11. [VISSZA]
4. Popul. Conscript. 1826. [VISSZA]
5. Schem. Cl. Szathm. 1829. [VISSZA]
6. Act. Cottus in Gener. Congr. Decemb. 1828. [VISSZA]
7. Ezen calculusok forrását l. az Archivum Actáiban tett Jegyzeteim közt. [VISSZA]
8. Espr. d. L. XIII. 7. [VISSZA]
9. l. Eisenm. és a Judenthum íróját. [VISSZA]
10. Ann. d. Lit. 1805. [VISSZA]
11. Int. de la France, m. ent. l. 427. 1756. [VISSZA]